

Maktabgacha ta'limda musiqiy faoliyatni samarali rejalashtirishning pedagogik asoslari

Sadoqat Samatovna Ashurova
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqiy faoliyatni ilmiy-pedagogik asosda rejalashtirish, tashkil etish va amalga oshirishning nazariy-metodologik jihatlari hamda amaliy mexanizmlari chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot davomida musiqiy faoliyatni rejalashtirishning pedagogik tamoyillari, didaktik asoslari, psixologik-fiziologik prinsiplari, tashkiliy-metodik talablari va zamonaviy yondashuvlari keng ko'lamda o'rganilgan. Maqola maktabgacha ta'lim pedagoglari, musiqa rahbarlari, metodistlar, tarbiyachilar, boshqaruv xodimlari, ilmiy-tadqiqot ishchilar va bu soha mutaxassislari uchun maxsus tayyorlangan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, musiqiy faoliyat, pedagogik asoslar, samaradorlik, didaktik tamoyillar, metodologik yondashuvlar, tizimli yondashuv, davlat standartlari, ta'lim dasturlari, o'quv-metodik majmua

Pedagogical foundations of effective planning of musical activities in preschool education

Sadoqat Samatovna Ashurova
Bukhara International University

Abstract: This article provides an in-depth analysis of the theoretical and methodological aspects and practical mechanisms of planning, organizing and implementing musical activities in preschool educational institutions on a scientific and pedagogical basis. During the study, the pedagogical principles, didactic foundations, psychological and physiological principles, organizational and methodological requirements and modern approaches to planning musical activities were extensively studied. The article is specially prepared for preschool educators, music leaders, methodologists, educators, management staff, research workers and specialists in this field.

Keywords: preschool education, musical activity, pedagogical foundations, planning, effectiveness, didactic principles, methodological approaches

Maktabgacha ta'lim tizimida musiqiy faoliyat bolaning intellektual, hissiy, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishining ajralmas qismi hisoblanadi. Zamonavir

pedagogik fan va amaliyotda musiqiy faoliyatni ilmiy asoslangan, tizimli va samarali rejalashtirish bolalarning umumiy madaniy saviyasini oshirish, ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, shaxsiy sifatlarini shakllantirishning muhim omili sifatida e'tirof etilgan.

Musiqiy faoliyatni rejalashtirish - bu pedagog tomonidan ta'lim-tarbiya maqsadlariga erishish uchun musiqiy mashg'ulotlar, tadbirlar va boshqa faoliyat turlarini oldindan o'ylab-ko'rish, tashkil etish, tizimlashtirish va amalga oshirishning murakkab pedagogik jarayonidir. Samarali rejalashtirish pedagogning kasbiy mahoratini, ilmiy-nazariy bilimlarini, amaliy tajribasini, ijodiy yondashuvini talab qiladi.

II. MUSIQIY FAOLIYATNI REJALASHTIRISHTNING NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLARI

2.1. Didaktik tamoyillar

Musiqiy faoliyatni rejalashtirish jarayonida bir qator asosiy didaktik tamoyillar qo'llaniladi:

Ilmiylik tamoyili: Rejalashtirish jarayoni pedagogika, psixologiya, musiqashunoslik fanlarining zamonavir yutuqlariga asoslanishi kerak. Bolalarning musiqiy rivojlanish qonuniyatlari, yosh xususiyatlari, o'rganish mexanizmlari ilmiy ma'lumotlar asosida hisobga olinadi.

Tizimlilik va izchillik tamoyili: Musiqiy faoliyatning barcha turlari (qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqiy-ritmik harakatlar, cholg'u asboblari chalish) o'zaro bog'langan holda, ma'lum tizim asosida rejalashtiriladi. Har bir keyingi bosqich oldingisiga asoslanadi, bilim va ko'nikmalar bosqichma-bosqich shakllanadi.

Davomiylik va istiqbollilik tamoyili: Rejalashtirish jarayonida kunlik mashg'ulotlardan boshlab yillik rejagacha uzluksizlik ta'minlanadi. Uzoq muddatli istiqbollar hisobga olinadi, maktab ta'limiga tayyorgarlik ko'zda tutiladi.

Murakkablashish tamoyili: Musiqiy material, topshiriqlar, faoliyat shakllari bosqichma-bosqich murakkablashtiriladi. Oddiy melodiyalardan murakkab asarlarga, bir ovozli qo'shiqlardan ko'p ovozli kuylashga, oddiy ritmlardan murakkab ritmik naqshlarga o'tiladi.

Onglilik va faollik tamoyili: Rejada bolalarning mustaqil, ijodiy faoliyati, mushohada yuritishlari, tahlil qilishlari, o'z nuqtai nazarlarini bildirishlari uchun imkoniyatlar ko'zda tutiladi.

Intuitiv ko'rgazmalilik tamoyili: Barcha rejalashtiriladigan mashg'ulotlarda ko'rgazmali materiallar, audio-video vositalar, musiqiy asboblari, didaktik o'yinlar, namoyon qilish usullari hisobga olinadi.

Individual va differensial yondashuv tamoyili: Rejalashtirish jarayonida guruh tarkibidagi har bir bolaning qobiliyatlari, qiziqishlari, tayyorgarlik darajasi, rivojlanish sur'ati, temperamenti e'tiborga olinadi. Turli darajadagi topshiriqlar, individual ish shakllari nazarda tutiladi.

2.2. Psixologik-pedagogik asoslar

Musiqiy faoliyatni samarali rejalashtirish bolalarning psixologik xususiyatlarini chuqur bilishni talab qiladi:

Idrok xususiyatlari: Maktabgacha yoshda bolalarning musiqiy idroki hissiy, obrazli, konkret xarakterga ega. Ular musiqani bevosita his-tuygʻulari orqali qabul qiladilar, musiqiy obrazlarni koʻrgazmali tasavvur qiladilar. Shuning uchun rejada abstrakt musiqiy asarlar emas, balki aniq dasturiy, obrazli, bolalar tushunishiga mos asarlar tanlash nazarda tutilishi kerak.

Diqqat xususiyatlari: Kichik yoshdagi bolalarning diqqati barqaror emas, tez chalgʻiydi. Rejalashtirish jarayonida diqqat barqarorligini hisobga olish zarur: kichik guruhda 15-20 daqiqalik, oʻrta guruhda 20-25 daqiqalik, katta va tayyorlov guruhlarida 25-30 daqiqalik mashgʻulotlar moʻljallash maqsadga muvofiq. Diqqatni ushlab turish uchun turli faoliyat turlarini almashtirish, oʻyin momentlarini kiritish, harakatli mashqlar qoʻllash nazarda tutiladi.

Xotira xususiyatlari: Bolalarda obrazli, hissiy xotira yaxshi rivojlangan. Musiqiy material bir necha marta, turli shakllarda takrorlanishi, vizual va harakat bilan bogʻlanishi rejada koʻzda tutilishi kerak. Takrorlash mexanik emas, har safar yangi vazifa, yangi kontekstda amalga oshirilishi kerak.

Tasavvur va tafakkur: Maktabgacha yoshda tasavvur va tafakkur konkret-obrazli xarakterga ega. Rejada musiqiy obrazlarni harakatlar, chizishlar, hikoya qilish orqali namoyon qilish, musiqani ijodiy interpretatsiya qilish imkoniyatlari yaratilishi zarur.

Hissiy sfera: Bolalar hissiy jihatdan ochiq, ekspressiv, musiqaga jonli munosabat bildirishadi. Rejada turli kayfiyat, xarakter, tempni aks ettiruvchi xilma-xil musiqiy material tanlanishi, bolalarning hissiy tajribasini boyitishi nazarda tutilishi kerak.

2.3. Musiqiy faoliyat turlarini rejalashtirish

Maktabgacha taʼlimda musiqiy faoliyat toʻrt asosiy yoʻnalishni oʻz ichiga oladi:

Qoʻshiq kuylash: Bu eng muhim va sevimli faoliyat turidir. Rejalashtirish jarayonida quyidagilar hisobga olinadi:

- Repertuar yosh guruhiga mos kelishi (tovush diapazoni, matn murakkabligi, melodiya xususiyatlari)

- Qoʻshiqlarning mazmuni bolalar hayoti, tajribasi, qiziqishlari bilan bogʻliq boʻlishi

- Texnik vazifalar: nafas olish, tovush hosil qilish, diktsiya, ansambll ustida izchil ishlash

- Xalq qoʻshiqlari, klassik va zamonaviy bolalar qoʻshiqlari muvozanatli taqsimlanishi

- Bir mashgʻulotda 2-3 ta qoʻshiq (takrorlash, mustahkamlash, yangi oʻrganish) rejalashtirilishi

Musiqqa tinglash: Musiqiy madaniyat, estetik did, musiqiy idrokni rivojlantirishning asosiy vositasidir. Rejada nazarda tutilishi kerak:

- Turli janr va uslubdagi asarlar (vokal, instrumental, xalq, klassik, zamonavir)
- Bolalar yoshi va idroki uchun mos kelajgan asarlar (kichik guruhlarda 30 sekund-1 daqiqa, katta guruhlarda 3-4 daqiqagacha)
- Bir asarni bir necha marta, turli vaqtlarda tinglash (birinchi tanishuv, takroriy tinglash, taqqoslash)
- Tinglashdan oldin va keyin suhbat, tahlil, taassurotlarni bo'lishish
- Multimedia, video, jonli ijro kabi turli tinglash shakllari

Musiqiy-ritmik harakatlar: Jismoniy rivojlanish, koordinatsiya, plastika, musiqiy-harakat it munosabatlarni shakllantiradi. Rejada:

- Asosiy harakatlar (yurishning turli shakllari, chopish, sakrash, qaltis)
- Raqs elementlari (xalq va zamonavir raqslarning oddiy harakatlari)
- Musiqiy o'yinlar (syujetli va syujetsiz, individual va guruhli)
- Musiqali drammatizatsiya va inschenirovkalar
- Erkin ijodiy harakatlar, improvizatsiya

Cholg'u asboblari chalinib: Musiqiy qobiliyatlar, ayniqsa ritm hissi, musiqiy xotira, ansambll ko'nikmalarini rivojlantiradi. Rejada:

- Sharshovli va zarb asboblari o'rganish (marakas, do'mbira, damburalar)
- Melodiya asboblari o'zlashtirish (metallofon, ksilofon)
- Oddiy kuylarni chalinib
- Bolalar orkestri tashkil qilish (katta guruhlar)
- Ijodiy topshiriqlar (melodiyalarni qayta yaratish, improvizatsiya)

III. REJALASHTIRISH TIZIMLARI VA SHAKLLARI

3.1. Yillik rejalashtirish

Yillik reja - musiqiy faoliyatning umumiy strategik yo'nalishini belgilaydigan asosiy hujjatdir. U o'quv yilining boshida tuziladi va quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

Umumiy maqsad va vazifalar: Konkret guruh uchun asosiy pedagogik maqsadlar aniqlanadi. Masalan, katta guruh uchun: "Bolalarning musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirish, vokal-xor ko'nikmalarini takomillashtirish, musiqiy idrok va didini shakllantirish, ijodiy faollikni oshirish."

Faoliyat yo'nalishlari bo'yicha vazifalar: Har bir musiqiy faoliyat turi (qo'shiq, tinglash, ritmika, cholg'u asboblari) uchun aniq vazifalar qo'yiladi.

Repertuar ro'yxati: Yil davomida o'rganiladigan barcha qo'shiqlar, tinglanadigan asarlar, o'yinlar, raqsar, chalinadigan kuylar ro'yxati tuziladi. Repertuar mavsum, bayramlar, tematik haftalarga bog'lanadi.

Diagnostika rejaları: Yil boshida (sentyabr), o'rtasida (yanvar) va oxirida (may) bolalarning musiqiy rivojlanish darajasini aniqlash uchun diagnostik tadbirlar rejalashtiriladi.

Tarbiyaviy tadbirlar: Bayramlar, konsertlar, tanlovlar, ochiq darslar, ota-onalar uchun tadbirlar kalendar rejaga kiritiladi.

O'z-o'zini takomillashtirish rejasi: Pedagog o'z kasbiy o'sishi, yangi metodlarni o'rganishi, malaka oshirishi bo'yicha reja tuzadi.

3.2. Oylik va haftalik rejalashtirish

Oylik reja yillik rejani konkretlashtiradi va oyning har bir haftasi uchun aniq vazifalar, repertuar, metodlarni belgilaydi. Oylik rejada:

- Har hafta uchun asosiy vazifalar
- Yangi o'rganiladigan va takrorlanadigan qo'shiqlar
- Tinglanadigan asarlar
- Musiqiy-ritmik mashqlar va o'yinlar
- Asbobda chalinadigan kuylar
- Didaktik o'yinlar va materiallar

Haftalik reja oylik rejaning detalizatsiyasi bo'lib, har bir mashg'ulot uchun aniq mazmun va metodlarni ko'rsatadi. Haftalik rejada:

- Mashg'ulot mavzusi
- Maqsad va vazifalar
- Asosiy faoliyat turlari va ularning ketma-ketligi
- Qo'llaniladigan materiallar va jihozlar
- Taxminiy vaqt taqsimoti

3.3. Kunlik mashg'ulot rejasi (konspekt)

Har bir mashg'ulot uchun batafsil konspekt tuziladi. Konspektning tuzilishi:

Tashkiliy ma'lumotlar:

- Guruh nomi, sana
- Mavzu
- Maqsad (integral, aniq ifodalangan)
- Vazifalar (ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi)
- Jihozlar va materiallar ro'yxati

Mashg'ulot borishi:

Kirish qismi (3-5 daqiqa):

- Musiqali salomlashish
- Musiqiy-ritmik mashq (marshir uvka yoki boshqa harakat)
- Kayfiyat yaratish, motivatsiya

Asosiy qism (15-20 daqiqa):

1. Qo'shiq kuylash (5-7 daqiqa):
 - Takrorlanadigan qo'shiq

- Yangi qo'shiq bilan tanishish yoki ustida ishlash
- Aniq metodlar: namoyon qilish, qo'shib kuylash, muammoli vazifalar

2. Musiqa tinglash (3-5 daqiqa):

- Asarga tayyorlash (kirishv suhbat)
- Tinglash
- Taassurotlar, tahlil

3. Musiqiy-ritmik faoliyat (5-7 daqiqa):

- Harakatli o'yin yoki raqs
- Ijodiy vazifa

4. Cholg'u asboblarda chalish (3-5 daqiqa, agar rejada bo'lsa):

- Ritm mashqlari
- Oddiy kuy ijrosi

Yakuniy qism (2-3 daqiqa):

- Xulosa, muhokama
- Rag'batlantirish
- Musiqali xayrlashuv

IV. SAMARALI REJALASHTIRISH SHARTLARI

4.1. Pedagog mahoratlari

Musiqiy faoliyatni samarali rejalashtirish uchun pedagog quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishi zarur:

Musiqiy kompetensiyalar: Vokal, instrumental ijro ko'nikmalari, musiqiy savodxonlik, musiqashunoslik bilimi, turli janr va uslublarni anglash.

Pedagogik kompetensiyalar: Bolalar psixologiyasi va pedagogikasini bilish, didaktik tamoyillarni qo'llash, metodlarni tanlash, tashkiliy qobiliyat.

Rejalashtirish ko'nikmalari: Maqsad qo'yish, vazifalarni tahlil qilish, resurslarni taqsimlash, vaqtni boshqarish, monitoring o'tkazish.

Ijodiy yondashuv: Yangilik kiritish, noan'anaviy usullarni qo'llash, individual repertuar yaratish, o'yin va topshiriqlarni ixtiro qilish.

4.2. Moddiy-texnik ta'minot

Rejalashtirish jarayonida mavjud resurslar hisobga olinadi:

- Musiqiy xonaning jihozlanishi
- Musiqiy asboblarni to'plami
- Audio-video texnika
- Didaktik materiallar, kostyumlar
- Zamonaviy texnologiyalar (kompyuter, proyektor)

4.3. Metodparamik yordam va hamkorlik

- Metodistlar bilan ish
- Tajriba almashish
- Ochiq darslar va master-klasslar

- Ilmiy-amaliy konferensiyalarda qatnashish
- Mutaxassis adabiyotlarni o'rganish

V. MONITORING VA BAHOLASH

Rejalashtirish jarayonining samaradorligini baholash uchun doimiy monitoring zarur:

Pedagogik kuzatish: Har bir mashg'ulotda bolalarning faolligi, qiziqishi, bilim va ko'nikmalari kuzatiladi va qayd etiladi.

Diagnostika: O'quv yilining boshida, o'rtasida va oxirida bolalarning musiqiy rivojlanishi maxsus metodikalar yordamida o'lchanadi.

Tahlil va korreksiya: Olingan natijalar tahlil qilinadi, rejaga tegishli o'zgartirishlar kiritiladi, individual yondashuvlar aniqlanadi.

Hisobot: Davriy ravishda ota-onalarga, ma'muriyatga musiqiy faoliyat natijalari haqida hisobot beriladi.

VI. XULOSA. Maktabgacha ta'limda musiqiy faoliyatni samarali rejalashtirish - bu ilmiy-nazariy bilimlar, amaliy tajriba va ijodiy yondashuvning uyg'unligini talab qiladigan murakkab pedagogik jarayondir. Didaktik tamoyillar, psixologik-pedagogik asoslar, tizimli yondashuv, individual-differensial rejalashtirish, zamonavir metodlar va texnologiyalardan foydalanish musiqiy faoliyatning yuqori samaradorligini ta'minlaydi.

To'g'ri tuzilgan, ilmiy asoslangan, bolalar imkoniyatlari va qiziqishlariga mos keladigan rejalar bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantiradi, estetik madaniyatini shakllantiradi, ijodiy shaxs sifatida kamol topishiga yordam beradi. Musiqiy faoliyatni rejalashtirish jarayonida pedagog o'z mahoratini doimo oshirishi, zamonavir yutuqlardan xabardor bo'lishi, ijodiy izlanishi zarur.

Kelajakda musiqiy faoliyatni rejalashtirish sohasida yanada chuqurroq ilmiy tadqiqotlar olib borish, raqamli texnologiyalar imkoniyatlaridan keng foydalanish, xalqaro tajribalarni o'rganish va joriy etish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетики. Science and Education 3 (5), 1562-1569
2. КБ Холиков. Роль теоретичности и применения информационных систем в области теории, гармонии и полифонии музыки. Scientific progress 2 (3), 1044-1051
3. КБ Холиков. Образовательное учреждение высшего профессионального образования в музыкальной отрасли Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 946-951
4. КБ Холиков. Музыкальная идея и создание новых идей, его развитие. Science and Education 5 (6), 129-136

5. КБ Холиков. Неизбежность новой методологии музыкальной педагогике. *Science and Education* 4 (1), 529-535
6. КБ Холиков. Характеристика психологического анализа музыкальной формы, измерение ракурса музыкального мозга. *Science and Education* 4 (7), 214-222
7. КБ Холиков. Локально одномерные размеры, основа динамично развитого произведения музыки. *Science and Education* 3 (11), 1007-1014
8. КБ Холиков. Задачи хора для вырождающегося нагруженного управления косвенного, противоположного и параллельно-двигающегося голоса. *Scientific progress* 2 (3), 690-696
9. КБ Холиков. Прослушка классической музыки и воздействия аксонов к нервной системе психологического и образовательного процесса. *Science and Education* 4 (7), 142-153
10. КБ Холиков. Манера педагогической работы с детьми одарёнными возможностями. *Science and Education* 4 (7), 378-383
11. КБ Холиков. Магнитные свойства тяготение к человеку многоголосного произведения музыке. *Scientific progress* 2 (3), 728-733
12. КБ Холиков. Система грамматических форм полифонии, свойственных для классической многоголосной музыки. *Science and Education* 5 (11), 137-142
13. КБ Холиков. Искажения при синхронном направлении двух голосов в одновременной системе контрапункта и их решение. *Science and Education* 5 (11), 143-149
14. КБ Холиков. Три новые версии дефиниции формулировки мажора и минора. *Science and Education* 5 (11), 150-157
15. КБ Холиков. Психика музыкальной культуры и связь функции головного мозга в музыкальном искусстве. *Science and Education* 4 (7), 260-268
16. КБ Холиков. Перенос энергии основного голоса к другим голосам многоголосной музыки. *Science and Education* 3 (12), 607-612
17. КБ Холиков. Дифференцированное обучение студентов на занятиях гармонии и анализа музыкальных произведений. *Scientific progress* 2 (3), 1038-1043
18. КБ Холиков. Модели информационного влияния на музыку управления и противоборства. *Science and Education* 4 (7), 396-401
19. КБ Холиков. Характер музыки и результат смысловое содержание произведения. *Scientific progress* 2 (4), 563-569
20. КБ Холиков. Абстракция в представлении музыкально психологического нейровизуализации человека. *Science and Education* 4 (7), 252-259

21. КБ Холиков. Внимания музыканта и узкое место захвата подавление повторения, сходство многовоксельного паттерна. *Science and Education* 4 (7), 182-188
22. КБ Холиков. Защитный уровень мозга при загрузке тренировочных занятиях и музыкального моделирование реальных произведениях. *Science and Education* 4 (7), 269-276
23. КБ Холиков. Элементы музыкальной логики, фундамент музыкального построения. *Science and Education* 3 (1), 578-583
24. КБ Холиков. Основные концепции, проблемы и методы как теории и гармония в деятельности учителя музыкальной культуры в школе. *Science and Education* 3 (1), 663-670
25. КБ Холиков. Музыкальная модель, эффективный численный ритм и программный комплекс для концентрации вокального пения. *Science and Education* 3 (1), 546-552
26. КБ Холиков. Содержание урока музыки в общеобразовательном школе. *Scientific progress* 2 (3), 1052-1059
27. КБ Холиков. Музыка и психология человека. *Вестник интегративной психологии*, 440-443 2 (1), 440-443
28. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуры в вузах Узбекистана. *Science and Education* 4 (7), 121-129
29. КБ Холиков. Фокус внимания и влияние коры височной доли в разучивании музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 304-311
30. КБ Холиков. Особенность взаимосвязанности между преподавателем и учащимся ракурса музыки в различных образовательных учреждениях: детском саду, школе, вузе. *Science and Education* 4 (2), 1055-1062